

Položaj osetljivih grupa u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji

PREGLED STANJA: POLOŽAJ ROMA I ROMKINJA
22.09.2021.

Položaj osetljivih grupa iz aspekta ispunjavanja obaveza u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji

Evropske integracije su strateški cilj Vlade Republike Srbije. Proces usvajanja neophodnih zakonskih regulativa i jačanje administrativnih kapaciteta kontinuirano teče od početka pristupnih pregovora 2014. godine. Međutim, radi unapređenja procesa pristupanja Evropska unija (EU) je 5. februara 2020. godine usvojila novu metodologiju pristupanja pod nazivom „Unapređenje procesa pristupanja –kredibilna perspektiva EU za Zapadni Balkan”.¹ Evropska komisija je 9. marta 2021. godine usvojila dokument kojim se nova metodologija primenjuje i na Srbiju i Crnu Goru.² Ova metodologija izmenila je način praćenja uspešnosti Srbije u procesu pristupanja EU tako da se radi dinamičnijeg procesa i ubrzavanja reformi koje kandidati treba da sprovedu, pregovaračka poglavlja organizuju po tematskim klasterima. Pregovori će se otvarati u svim poglavljima iz klastera odjednom, nakon što se ispune merila za otvaranje poglavlja. Pregovaračka poglavlja su podeljena u 6 klastera: 1. Osnove; 2. Unutrašnje tržište; 3. Konkurentnost i inkluzivni rast; 4. Zeleni dogovor i održiva povezanost; 5. Resursi, poljoprivreda i

kohezija; 6. Spoljni odnosi.

Osetljive grupe svoje mesto imaju prevashodno u okviru prvog (poglavlje 23 Pravosuđe i osnovna prava) i trećeg klastera (poglavlje 19 Socijalna politika i zapošljavanje), a prožimaju se i kroz ostale klastere na svojevrsan način. Ovakva metodologija donela je izvesne promene i unutar institucionalnog sistema Republike Srbije te je u maju 2021. godine usvojena Odluka o formiranju Koordinacije za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji i Tima za podršku pregovora.³ Na taj način se nastojalo uskladiti sa novom metodologijom praćenja uspeha u pristupanju Srbije Evropskoj uniji. I pored izvesnih aktivnosti 2020. godine Srbija nije otvorila nijedno poglavlje, a ni očekivani treći klaster tokom prve polovine 2021. godine. U pogledu evropskih integracija 2020. godina ostaće upamćena kao godina izmene postojećih okvira i prioriteta EU ali i po COVID 19 epidemiji koja je između ostalog negativno uticala na dinamiku procesa evropskih integracija Srbije. Ipak, pomaci postoje. Vlada Republike Srbije je usvojila Pregovaračku poziciju i Akcioni plan za Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje i revidirani Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava.

Sa druge strane primetno je kašnjenje u sprovođenju aktivnosti koje su predviđene ovim planovima koje su važne za unapređenje položaja osetljivih grupa. Aktivnosti se, pre svega, odnose na poboljšanje strateškog i zakonodavnog okvira i drugih javnih politika od značaja za unapređenje položaja osetljivih grupa. Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike je okončan, a izrada sličnog dokumenta nije predviđena, dok je sprovođenje strukturnih reformi u oblasti socijalne zaštite i inkluzije definisanih Programom ekonomskih reformi već nekoliko godina ocenjeno kao ograničeno (*limited*), nedovoljno (*insufficient*) ili delimično (*partial*) implementirano od strane Evropske komisije.⁴

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije pokrenuo je inicijativu za izradu analitičkog osvrta na položaj osetljivih grupa u kontekstu pristupanja EU sa sledećim ciljem:

- da se poveća vidljivost izazova sa kojima se suočavaju ranjive društvene grupe u Republici Srbiji;
- da se informišu zainteresovane strane o trenutnim procesima u razvoju strateškog i zakonskog okvira u oblasti socijalnog uključivanja;
- da se podstakne dijalog i saradnja na ispunjavanju obaveza u procesu pristupanja Srbije EU u oblasti socijalnog uključivanja.

Serija informativno analitičkih pregleda stanja o položaju ranjivih grupa u kontekstu ispunjavanja obaveza u procesu evropskih integracija namenjena je širokom krugu zainteresovanih strana: donosiocima odluka, državnoj administraciji i zaposlenima u jedinicama lokalne samouprave, razvojnim partnerima, organizacijama civilnog društva i novinarima.

Pregled stanja obuhvata sledeće osetljive grupe: Romi i Romkinje, OSI, LGBTI, žene, deca, stariji, mladi, nacionalne manjine, izbeglice i interno raseljena lica, osobe koje žive sa HIV-om. Prva analiza u nizu tiče se položaja Roma i Romkinja u procesu evropskih integracija.

Značaj unapređenja položaja Roma i Romkinja na nivou Evropske unije

Evropska Unija se zasniva na vrednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Ove vrednosti su zajedničke državama članicama u društvu u kome preovlađuju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost između žena i muškaraca. Evropska unija deluje u interesu svojih građana kako bi sprečila njihovu diskriminaciju na osnovu rase ili etničkog porekla, vere ili uverenja, invaliditeta, starosti ili seksualnog opredeljenja.

- Ugovor o Evropskoj uniji -

Ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokratija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava čine vrednosti na kojima je zasnovana Evropska unija. Utkane u Ugovor o Evropskoj uniji iz 1992. godine⁵, ove vrednosti su dodatno ojačane EU Poveljom o osnovnim pravima⁶ koja zatim Ugovorom iz Lisabona iz 2009. godine⁷ i zvanično postaje deo pravnih tekovina Evropske unije. To podrazumeva da pored država članica i države koje žele da pristupe Evropskoj uniji moraju da poštuju ljudska prava, a to isto moraju da čine i zemlje koje imaju

zaključene trgovinske ili druge sporazume sa EU. Poštovanje i zaštita prava pripadnika manjina su postavljeni kao jedan od ključnih kriterijuma koji moraju da ispune države koje žele da postanu nove članice Evropske unije.

Iako su pitanja jednakosti i socijalne uključenosti Roma visoko na agendi zemalja Evropske unije naročito od 2011. godine, dinamika postizanja pozitivnih promena/rezultata nije u skladu sa očekivanjima, tačnije znatno je sporija od očekivanog. **Evropska komisija je 2011. godine usvojila evropski strateški okvir za integraciju Roma do 2020. godine.** Ovaj strateški okvir je pre svega imao za cilj smanjenje socio-ekonomske isključenosti Roma u EU i zemljama zapadnog Balkana, kroz promociju i aktivnosti koje doprinose jednakom pristupu obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu i stanovanju. Preporuka je bila da na osnovu zajedničkog okvira i Preporuka o efikasnim mehanizmima za sprovođenje mera za integraciju Roma, zemlje razviju svoje nacionalne strategije i postave nacionalne ciljeve.⁸

Izveštaji i analize su pokazali da je u ovom periodu obrazovanje oblast koja je najviše napredovala u zemljama EU, posebno u pogledu smanjenja stope ranog napuštanja školovanja i obuhvata dece sistemom obrazovanja. Međutim i pored toga, evidentni su i dalje slučajevi segregacije romskih učenika u sistemu obrazovanja u zemljama EU. U Analitičkom izveštaju Evropske komisije, koji je poslužio kao osnov za izradu novog strateškog dokumenta se navodi da su se rizik od siromaštva i samoprocena zdravstvenog stanja Roma poboljšali, ali je uključenost Roma u sisteme nacionalnog zdravstvenog osiguranja i dalje ograničena.

Pristup zapošljavanju se nije poboljšao, a udeo mladih koji nisu zaposleni i nisu na obuci ili u sistemu obrazovanja je čak povećan. Stambena situacija je i dalje teška, a problemi diskriminacije, govora i/ili zločina iz mržnje, trgovina Romima, posebno ženama i decom, i dalje su izraženi. Pandemija COVID-19 uticala je dodatno na ekstremnu izloženost isključenih i marginalizovanih romskih zajednica negativnim zdravstvenim i socio-ekonomskim uticajima.¹⁰

Kako bi se ubrzao napredak i odgovorilo na evidentne izazove, 2020. godine je usvojen novi Strateški okvir do 2030. godine, kao direktan doprinos sprovođenju Akcionog plana EU protiv rasizma koji je usvojen za period 2020 - 2025¹¹, Evropskom stubu socijalnih prava¹² i ostvarivanju Agende UN 2030 i Ciljevima održivog razvoja¹³. Evropska komisija je postavila sedam ciljeva na nivou EU za period do 2030. Tri cilja su horizontalna i odnose se na povećanje jednakosti, inkluzije i participacije, dok su četiri cilja sektorska i odnose se na unapređenje položaja Roma u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva.¹⁴

Na osnovu ovog strateškog okvira, države članice EU usvojile su i **Preporuku za ravnopravnost, inkluziju i učešće Roma.** Ovo je poslalo čvrstu i jasnu poruku da su države članice rešene da nastave borbu sa raznim izazovima sa kojima se romske zajednice suočavaju širom EU.¹⁵ Izvan EU, ovaj strateški okvir igra važnu ulogu u pristupnim pregovorima sa Zapadnim Balkanom. Kako bi se strateški okvir efikasno sprovodio, postavljene su ciljne vrednosti do 2030. godine u odnosu na stanje i pokazatelje u 2020. godini.

Savet EU, Evropski parlament i Evropska komisija su 2017. godine objavili i potpisali Evropski stub socijalnih prava kao instrument EU koji osigurava standarde i koordinaciju u oblasti ostvarivanja socijalnih prava.

Cilj ovog instrumenta je jačanje pravnih tekovina Evropske unije u oblasti socijalne zaštite i obezbeđivanje delotvornijih građanskih prava. Evropskim stubom socijalnih prava utvrđeno je 20 načela i prava koja su podeljena u tri kategorije: 1) jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, 2) dinamična tržišta rada i pravedni uslovi rada i 3) socijalna zaštita i uključivanje. Pored definisanja Evropskog stuba socijalnih prava, Evropska komisija je dala i „pregled socijalnih pokazatelja” kojim se prati ostvareni napredak. Svrha ovih pokazatelja je praćenje kretanja i uspeha u svim državama, kao i uspostavljanje osnova za političke smernice u okviru Evropskog semestra za koordinaciju ekonomskih politika. Članstvom u EU Srbija će biti u obavezi da razvije sistem koji će biti u stanju da sprovede ciljeve i politike definisane u Evropskom stubu socijalnih prava.¹⁶

Jednakost i uključivanje Roma su redovna tačka dnevnog reda u oblasti ljudskih prava i drugih političkih dijaloga i sa zemljama koje nisu članice EU posebno sa zemljama Zapadnog Balkana. **Premijeri Zapadnog Balkana su u julu 2019. usvojili Deklaraciju o integraciji Roma¹⁷,** obavezujući se na konkretno poboljšanje situacije Roma u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, stanovanja, upisa u matične knjige i smanjenja diskriminacije. Na Zagrebačkom samitu EU i Zapadnog Balkana u maju 2020. godine, lideri EU potvrdili su svoju podršku evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana i rešenost da pojačaju podršku

političkoj, ekonomskoj i socijalnoj transformaciji zemalja Zapadnog Balkana. Takođe je naglašena važnost progresivnog usklađivanja nacionalnih strateških ciljeva sa ciljevima i metodologijom EU kao deo evropske perspektive za sve zemlje koje teže pridruživanju EU.

Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan¹⁸ identifikuje prioritete oblasti investicija kako bi se podstakla konvergencija, rast i konkurentnost u regionu, posebno u podršci marginalizovanim grupama i manjinama. Kako se u ovom planu i navodi integracija Roma u društvo podržavanjem njihovog punog učešća u obrazovanju i na tržištu rada je od posebnog značaja i biće ključni prioritet procesa integracije u EU. Instrument za predpristupnu pomoć za 2021-2027. godinu nastaviće da podržava reforme i usklađivanje sa zahtevima EU na regionalnom i nacionalnom nivou. Dodatni relevantni fondovi EU, vezani za oporavak od posledica COVID-19 i drugi fondovi kao što je instrument razvoja i prekogranične saradnje (NDICI), Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR) takođe će biti mobilisani za promovisanje uključivanja Roma.

Specifičnosti položaja romske populacije u Republici Srbiji u odnosu na opštu populaciju i u odnosu na zemlje Evropske unije

U Srbiji, kao i u mnogim drugim zemljama, izražena je ugroženost pojedinih grupa stanovništva kao što su Romi (pogotovo u podstandardnim naseljima), lica bez obrazovanja ili sa niskim nivoom obrazovanja, stanovništvo izvan gradskih sredina te stanovništvo van tržišta rada. Mnoga siromašna domaćinstva su izložena višestrukim faktorima deprivacije, što

zahteva složene intervencije preventivnog tipa, ali i mere aktivne inkluzije.

Popis stanovništva iz 2011. godine govori da se 147.604 stanovnika (2,1%) izjasnilo kao građani romske nacionalnosti na teritoriji Republike Srbije. S obzirom na činjenicu da prema Ustavu Republike Srbije građani i građanke nisu dužni da se izjasne o svojoj nacionalnoj pripadnosti, procene različitih organizacija ukazuju na to da je broj Roma i Romkinja koji žive u Srbiji daleko veći. Romska populacija u Srbiji se smatra najmlađom, prosečna starost je 28,3 godine, a više od 50% Roma i Romkinja je mlađe od 25 godina. U Srbiji, prema popisu iz 2011. godine udeo mladih iz opšte populacije do 15 godina je 14,3%, a starijih preko 65 godina 17,4%, sa procenama da će broj starijih preko 65 godina rasti do 2050. godine čak do 25%.¹⁹

Stopa smrtnosti kod romske populacije je viša nego kod drugih nacionalnih manjina. Prosečan životni vek Roma u Srbiji manji je u odnosu na većinsko stanovništvo, prosečno trajanje života je 12 godina kraće u poređenju sa prosekom u Republici Srbiji. Procenjena stopa smrtnosti odojčadi u romskim naseljima iznosi 13 na hiljadu živorođene dece, što je duplo veća stopa smrtnosti od nacionalnog proseka. **Potpun obuhvat imunizacijom dece u romskim naseljima (uzrasta 24–35 meseci) povećan je sa 44% u 2014. na 63% u 2019. godini.** Kod dece u opštoj populaciji, ta stopa je skoro ista kao u 2014. godini – 80%. U opštoj populaciji, 69% dece (uzrasta 24–35 meseci) primilo je sve vakcine na vreme, dok među decom u romskim naseljima taj procenat iznosi samo 35%.²⁰

Obrazovni status Roma i Romkinja

takođe je nepovoljan. Prema podacima sa poslednjeg popisa samo 33,33% Roma ima završenu osnovnu školu, 11,54% srednju školu, a sa visokim obrazovanjem je samo oko 1% Roma. I dalje veliki procent romske dece napušta školovanje, stopa tranzicije između osnovne i srednje škole je niska, kao i uključenost dece u programe ranog obrazovanja i sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja. MICS 6 podaci iz 2019. godine pokazuju da samo 7% romske dece uzrasta 36 – 59 meseci pohađa neki od predškolskih programa u odnosu na 61% dece iz opšte populacije. Obavezni pripremni predškolski program pohađa 76% romske dece u odnosu na 97% dece iz većinske populacije. Obuhvat obavezanim osnovnim obrazovanjem takođe nije potpun, 92% dece romske nacionalnosti upisuje osnovnu školu, u odnosu na 99% dece iz opšte populacije, a završava je 64% što je značajno niže od stope završavanja osnovne škole dece iz opšte populacije (100%). Iako postoji određeni pomak u odnosu na prethodne godine, razlika u obuhvatu dece romske nacionalnosti i dece iz opšte populacije srednjom školom je izrazito visoka – samo 28% dece iz romske populacije upisuje srednju školu, a završava je 61%, dok 94% dece iz opšte populacije upisuje srednju školu a stopa završavanja je 98%.²¹

Registrovana nezaposlenost Roma imala je trend umerenog rasta tokom godina, čime je sa oko 22.000 u 2013. porasla na oko 26.000 lica na kraju 2019. godine. U proteklom periodu Nacionalna služba za zapošljavanje (NZS) je kao jedan od ciljeva Strategije zapošljavanja i Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja sprovodila aktivnosti usmerene ka aktivaciji i prijavljivanju Roma na evidenciju NSZ. Iako je položaj Roma i Romkinja na tržištu rada i dalje nepovoljan,

pozitivno je to što je zajedno sa rastom broja registrovanih nezaposlenih Roma rasla i njihova uključenost u aktivne mere zapošljavanja.²² Većini radno sposobnih Roma i Romkinja nedostaje adekvatan stepen obrazovanja kako bi se uspešno uključili na tržište rada. Iako zvanični podaci o prosečnim primanjima Roma ne postoje, procenjuje se da se broj Roma koji žive u apsolutnom siromaštvu povećava.²³

Prema MICS 6 podacima, pet od šest romskih domaćinstava (83%) živi u uslovima izražene materijalne deprivacije (3 ili više faktora materijalne deprivacije). Najznačajnija novčana davanja usmerena na siromašne u sistemu socijalne i dečje zaštite Republike Srbije jesu novčana socijalna pomoć, dečji dodatak i jednokratna pomoć. Sva domaćinstva u romskim naseljima su čula bar za jedno novčano socijalno davanje, dok 84% koristi neko od njih. Stopa obuhvata ugrožene romske populacije novčanom socijalnom pomoći dosta je značajna. U romskim naseljima je 2019. svako drugo domaćinstvo primalo novčanu socijalnu pomoć, 61% prima dečiji dodatak, a 6% je primilo jednokratnu pomoć. Najveći procenat dece koja primaju dečiji dodatak je iz romskih domaćinstava koja su materijalno deprivirana po 3 ili više osnova (77 %), dok iz domaćinstava koja nisu deprivirana ili su deprivirana po jednom osnovu dečiji dodatak prima njih 64 %. Od onih koji nisu podneli zahtev za dečiji dodatak, u najvećem broju domaćinstava (72 %) roditelji se nisu prijavili jer su ili znali da ne ispunjavaju uslove ili im je to usmeno rečeno. Za 11 % dece rečeno je da je administrativna procedura previše komplikovana, odnosno preskupa. Za preko 8 % dece iz najsiromašnijih domaćinstava u romskim naseljima ispitanici nisu znali kako da

podnesu prijavu. Više od polovine članova domaćinstava starosti 5–24 godine koji pohađaju osnovno obrazovanje ili više nivoa obrazovanja primilo je tokom školske 2019/2020. godine subvenciju za obdanište, stipendiju, kredit za školovanje ili neku drugu vrstu materijalne pomoći za školovanje.²⁴

U Srbiji je registrovano 583 romskih naselja. U ovim naseljima živi ukupno 65.784 osobe romske nacionalnosti, od čega najviše u regionu južne i istočne Srbije—29.642 osobe.²⁵ Gotovo sve stanovništvo koje živi u romskim naseljima koristi osnovne, poboljšane izvore vode za piće (98%), a 86% koristi osnovne sanitarne usluge. Udeo stanovništva iz romskih naselja koje koristi vodu za piće iz vodovoda koja je dovedena do stana ili kuće iznosi 78%.²⁶ Ipak, veliki broj romskih domaćinstava u podstandardnim romskim naseljima nema pristup električnoj energiji. 32% podstandardnih romskih naselja nije priključeno na mrežu električne energije, a na vodovodnu mrežu nije priključeno 38% podstandardnih romskih naselja. Prema istraživanju "Mapiranje podstandardnih romskih naselja prema rizicima i pristupu pravima u doba KOVID-19 pandemije" iz 2020. godine, u Srbiji su registrovana 702 podstandardna romska naselja koja se nalaze na teritoriji 94 jedinice lokalne samouprave. U ovim naseljima živi oko 168.000 hiljada ljudi. Prema rezultatima mapiranja na teritoriji 51 lokalnih samouprava se nalazi 159 podstandardnih naselja koja nemaju pristup čistoj vodi ili je taj pristup neregularan; na teritoriji 35 lokalnih samouprava se nalaze 64 podstandardna naselja koja nemaju pristup električnoj energiji ili je taj pristup neregularan; na teritoriji 82 lokalne samouprave se nalazi 457 podstandardnih naselja koja

nemaju pristup kanalizaciji ili je taj pristup neregularan i na teritoriji 13 lokalnih samouprava se nalazi 44 podstandardnih naselja koja nemaju pristup čistoj pijaćoj vodi, električnoj energiji i kanalizaciji, ili je taj pristup neregularan.²⁷

Veliki broj Roma i Romkinja se suočava sa problemima prikrivene i otvorene diskriminacije u svim sferama života.

U periodu maj-oktobar 2020. godine, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je primio ukupno 72 pritužbe zbog diskriminacije u raznim oblastima po osnovu nacionalne pripadnosti, od kojih je čak 63 pritužbe podneto od strane pripadnika romske nacionalne manjine. U odnosu na prethodni izveštajni period, povećan je broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti. Oko 40% Roma i Romkinja kaže da se suočava sa diskriminacijom, govorom mržnje i pretnjama koje nisu istražene i sankcionisane, a unutar romske populacije raširena je percepcija institucionalne diskriminacije, prvenstveno u pogledu teže dostupnosti prava na socijalnu zaštitu i diskriminatorski govor službenih lica. Istraživanje koje je sproveo Zaštitnik građana o sprovođenju Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja za period 2016–2025. godine, pokazuje da čak 41% građana smatra da javne institucije nisu jednako dostupne za Rome kao za ostale građane; u poslednjih pet godina poboljšanje položaja porodice osetilo je samo 26% romskih porodica, dok njih 74% nije osetilo poboljšanje uslova života.²⁸

Loši stambeni uslovi, visoka nezaposlenost i nepovoljan obrazovni status dovode do trans-generacijskog siromaštva i kompleksnost ovakvog položaja Roma zahteva sistemski odgovor države i drugih

aktera kako bi se obezbedila dostupnost usluga i ostvarivanje prava u svim oblastima života i kako bi se smanjilo siromaštvo i socijalna isključenost Roma i Romkinja.

Aktuelni strateški, institucionalni i zakonodavni okvir u Republici Srbiji

Strategijom za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. definisani su ciljevi za unapređenje položaja Roma i Romkinja.²⁹ Ključni ciljevi su:

poboljšanje socio-ekonomskog statusa Roma u Srbiji, obezbeđivanje potpunog uživanja svih manjinskih prava, eliminacija diskriminacije i veća socijalna uključenost Roma u svim segmentima društva. Takođe, Strategijom su definisani specifični ciljevi i mere za unapređenje položaja Roma i Romkinja u oblastima zdravlja, stanovanja, obrazovanja, zapošljavanja, socijalne zaštite, zaštite od svih oblika diskriminacije i ciljevi i mere koji se odnose na povećanje socijalne uključenosti i participacije Roma u procesima i oblastima od važnosti za unapređenje kvaliteta života romske zajednice i njenih građana. Prilikom izrade Strategije uzete su u obzir preporuke Evropske unije da se zajedno sa strateškim okvirom definišu i imenuju organi koji će da koordiniraju i prate izradu i primenu Strategije.

Odlukom Vlade iz juna 2015. godine osnovano je Koordinaciono telo za praćenje realizacije Strategije,

a potpredsednica Vlade i ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture ovlašćena je da, u ime Vlade, koordinira rad organa državne uprave u oblasti socijalnog uključivanja Roma i Romkinja.³⁰ Glavni zadatak Koordinacionog tela jeste da razmatra sva pitanja važna za socijalno uključivanje Roma i da koordinira rad

organa državne uprave, organa jedinica lokalne samouprave i da inicira saradnju sa organizacijama civilnog društva i drugim zainteresovanim stranama. U delokrugu rada Koordinacionog tela je unapređenje međuresorne saradnje u oblasti socijalnog uključivanja Roma i Romkinja, razmatranje i davanje preporuka za rešavanje urgentnih situacija čija posledica može biti dodatna ranjivost Roma i Romkinja, predlaganje načina za ostvarivanje propisanih, ali i dodatnih mera/aktivnosti koji doprinose većoj socijalnoj uključenosti ove nacionalne manjine, kao i procesu evropskih integracija. **Imenovana je i Stručna grupa Koordinacionog tela čiji je zadatak vršenje stručnih poslova u vezi s tekućim pitanjima u oblasti socijalnog uključivanja Roma i Romkinja.** Pored operativne podrške Koordinacionom telu, zadatak Stručne grupe jeste i praćenje rada koordinatora za romska pitanja, kao i mobilnih timova koji su, u ime jedinica lokalnih samouprava, zaduženi za unapređenje položaja Roma i Romkinja na lokalnom nivou.

Donošenjem **Odluke o obrazovanju Koordinacionog tela za unapređenje položaja i socijalno uključivanje Roma i Romkinja i praćenje realizacije Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025.** godine u junu 2021. godine³¹ kojom je prethodna odluka stavljena van snage, i konstitutivnim sastankom Koordinacionog tela koji je održan 25. avgusta 2021. godine potvrđeni su napor i unapređenju životnog kvaliteta Roma i Romkinja. Novim Koordinacionom telom sada predsedava predsednica Vlade Republike Srbije a Sekretarijat Koordinacionog tela nalazi se u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Takođe, osnovana je i

Stručna grupa Koordinacionog tela koja sredinom septembra zaseda kako bi se aktivnije uzelo učešće u radu na Strategiji i Akcionom planu. Dodatno, u planu je i uključivanje civilnog društva u rad stručne grupe radi unapređenja samog procesa.

Akциони plan za primenu Strategije³² predvideo je niz mera i aktivnosti za period 2017-2018, ali Akcioni plan za sprovođenje Strategije za period 2019-2020. nije još uvek usvojen, što nepovoljno utiče na optimalno sprovođenje aktivnosti i na praćenje realizacije efekata mera i na nacionalnom i na lokalnom nivou. Međutim, izmene Strategije i Akcionog plana najavljene su da će biti realizovane do kraja tekuće godine.

Još jedan važan mehanizam koordinacije, praćenja i dijaloga različitih zainteresovanih strana je **Seminar o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja u Republici Srbiji,** koji se od 2011. održava svake druge godine. Ovakav pristup predstavlja priliku da se predstave rezultati koji su postignuti u prethodnom periodu u različitim oblastima i da se kroz širok konsultativni proces i uspostavljanje konstruktivnog međusektorskog dijaloga u formi operativnih zaključaka utvrde prioriteta i odgovornosti različitih aktera za naredni period. Operativni zaključci predstavljaju prikaz stanja i obaveza koje je Srbija preuzela i koje će ispuniti u periodu od dve godine radi daljeg poboljšanja statusa Roma i Romkinja.³³ Dodatno, na Pododboru za socijalnu politiku koji se održava kao godišnji mehanizam praćenja sprovođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Srbije Evropskoj uniji kontinuirano se prati realizacija Operativnih zaključaka sa Seminara o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja

u Republici Srbiji.

23. juna 2021. godine u Beogradu održan je važan Radni (tehnički) sastanak o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja u Republici Srbiji između nadležnih institucija Republike Srbije, predstavnika organizacija civilnog društva, udruženja i mreža posvećenim romskim pravima, kao i Delegacije EU u Srbiji uz predstavnike Evropske komisije. Tema sastanka je zaštita i unapređenje položaja Roma i Romkinja u segmentima zdravlja, obrazovanja, stanovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite i ličnih dokumenata. Cilj je da se ovaj sastanak održava svake druge godine nalik Seminaru o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja te da se uspostavi format u kome bi se svake godine naizmenično održavao događaj posvećen ovako značajnim temama, te da se na taj način uspostavi nova praksa radi unapređenja položaja osetljive grupe kao što su Romi i Romkinje. Preporuke sa ovog sastanka predmet su konsultacija sa Evropskom komisijom i biće finalizovane u narednom periodu.

Za unapređenje položaja Roma i Romkinja važni su i ciljevi koji su postavljeni u sektorskim strateškim dokumentima i koji prepoznaju specifičnost položaja i potrebe romskog stanovništva. Strategije u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite i zapošljavanja su istekle i novi strateški okvir u ovim oblastima je kreiran na osnovu analize realizacije ciljeva i efekata prethodnih strategija.

Nova Strategija zapošljavanja usvojena je za period od 2021. do 2026. godine i njen opšti cilj je, uspostavljanje stabilnog i održivog rasta zaposlenosti zasnovanog na znanju i dostojanstvenom radu.³⁴ Mere predviđene u Strategiji zapošljavanja

odnose se na realizaciju mera aktivne politike zapošljavanja, unapređenje njihovog sprovođenja, kreiranje novih, kao i na unapređenje praćenja stanja i kretanja na tržištu rada i ishoda i uticaja tih mera. Posebne mere predviđene su za unapređenje položaja Roma, imajući u vidu njihovu zastupljenost i druge karakteristike koje ukazuju na nepovoljan položaj na tržištu rada. **Akcionim planom za period od 2021. do 2023. godine, definisane su mere za poboljšanje položaja nezaposlenih Roma i Romkinja na tržištu rada:** uključivanje u Programe za funkcionalno obrazovanje odraslih; uključivanje u motivaciono-aktivacione obuke; doseganje i informisanje Roma o merama i uslugama Nacionalne službe za zapošljavanje; uključivanje višestruko ranjivih Roma u paket mera; podsticanje preduzetništva uz dodatnu podršku i mentorisanje. U skladu sa Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti Akcioni plan sadrži kategorije teže zapošljivih lica koje imaju prioritet u uključivanju u mere aktivne politike zapošljavanja. Romi su prepoznati kao kategorija teže zapošljivih lica, a imajući u vidu da se Romi i posebno Romkinje suočavaju sa više faktora otežane zapošljivosti (nizak stepen obrazovanja, korisnici novčane socijalne pomoći, žene i sl.), imaju poseban prioritet za uključivanje u mere aktivne politike zapošljavanja.

Izrada Strategije socijalne zaštite inicirana je i započeta 2019. godine, ali i dalje nije usvojena.³⁵ Poslednji strateški dokument u ovoj oblasti kreiran je 2005. godine bez jasno definisanog okvira trajanja. U nedostatku koherentnog strateškog okvira o socijalnoj zaštiti, Vlada Republike Srbije je reforme u oblasti socijalne zaštite usmeravala putem Nacionalnih izveštaja o socijalnom

uključivanju i smanjenju siromaštva koji su usvajani u periodima od tri godine. Do sada je objavljeno tri izveštaja a u toku je priprema za izradu i četvrtog. Takođe, na inicijativu Evropske komisije u procesu evropskih integracija kroz visoko participativan proces, pripremljen je Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike (ESRP) koji u značajnoj meri sadrži mere iz oblasti socijalne zaštite do 2020. godine. Međutim, izrada novog ESRP programa nije pokrenuta. Program ekonomske reforme (ERP) na godišnjem nivou usaglašava manji broj mera koje se odnose na socijalnu zaštitu (ERP za period 2021–2023 usvojen je početkom 2021. godine). Proces pregovora o pristupanju Srbije EU je kroz različita poglavlja definisao i usmerio razvoj socijalne zaštite, kroz poglavlja 19 Socijalna politika i zapošljavanje i 23 Pravosuđe i osnovna prava.

Novi strateški okvir koji definiše ciljeve Republike Srbije u oblasti unapređenja obrazovanja do 2030. godine i prateći Akcioni plan za realizaciju Strategije u periodu 2021 – 2023. godine, usvojen je u junu 2021. godine.³⁷ Prethodni strateški okvir koji je bio definisan za period do 2020. godine, poseban akcenat je stavio na unapređenje inkluzivnog obrazovanja i mere i aktivnosti za unapređenje položaja dece romske nacionalnosti na svim nivoima obrazovanja. Novi strateški okvir takođe prepoznaje značaj dodatnih sistema podrške za osetljive ciljne grupe i naglašava da je pravni okvir relevantan za obrazovanje dece romske nacionalnosti unapređen u prethodnom periodu tako što su propisane različite mere za upis i podršku obrazovanju i prevenciju osipanja dece iz obrazovnog sistema. Međutim, prepoznato je da su problemi i dalje izraženi kada je u pitanju obuhvat dece

romske nacionalnosti različitim nivoima obrazovanja, da i dalje postoje segregisane škole i odeljenja u kojima većinu učenika čine deca romske nacionalnosti i da su problem diskriminacije i dalje izraženi. Željeno stanje do 2030. godine je da obrazovanje bude zasnovano na principima socijalne pravde i jednakih šansi za svu decu bez diskriminacije i definisano je da će posebna pažnja biti usmerena na održavanje postojećih i dodatno unapređenje sistema podrški za decu romske nacionalnosti. Kako bi se postigli rezultati u ovoj oblasti neophodno je da se ojača međusektorska saradnja, kao i ljudski kapaciteti na svim nivoima. Za naredni period, od izuzetne je važnosti da aktivnosti i mere u oblasti unapređenja obrazovanja dece romske nacionalnosti na svim nivoima budu jasno definisane i prioritizovane, kako u pravcu održivosti i unapređenja postojećih mera (pedagoški asistenti, afirmativne mere za upis dece u srednje škole, program stipendiranja, mere za sprečavanje napuštanja školovanja i sl), tako i u kreiranju novih mera i sistema podrške za romske porodice i decu svih uzrasta.

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2013. do 2018. godine³⁸, je prva takva strategija koja je usvojena kao usaglašen sistem mera, uslova i instrumenata javne politike koje je Republika Srbija trebalo da sprovede radi sprečavanja odnosno smanjenja svih oblika i posebnih slučajeva diskriminacije. Strategijom su obuhvaćena sva lica i grupe lica s obzirom na njihovo lično svojstvo, a posebno nacionalne manjine i osetljive društvene grupe koje su najčešće izložene diskriminaciji. **U toku 2019. godine, urađena je Analiza efekata, kao polazne osnove za izradu nove Strategije prevencije i zaštite od**

diskriminacije za period 2020–2025. godina, formirana je Radna grupa i očekuje se izrada Nacrta dokumenta u narednom periodu. U skladu sa Planom rada Vlade Republike Srbije, usvajanje ove strategije i pratećeg Akcionog plana predviđeno je do kraja 2021. godine.

Još jedan važan strateški dokument koji na sistemskom nivou može da unapredi uslove života romske zajednice jeste strategija stanovanja. **Nacrt Nacionalne stambene strategije za period 2020 – 2030. godina je izrađen, ali strategija nije usvojena.**

Zakonski okvir koji reguliše sistem obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kao i zabranu diskriminacije značajno je unapređen poslednjih godina u Republici Srbiji i eksplicitno su definisane različite odredbe koje su značajne za povećanje socijalne uključenosti i unapređenje položaja ranjivih grupa.

Zakon o socijalnoj zaštiti (2011) uređuje prava na novčana davanja usmerena na siromašne (novčana socijalna pomoć, jednokratna pomoć) i davanja za osobe sa invaliditetom (dodatak i uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica), usluge socijalne zaštite, ustanove i pružaoce usluga, mehanizme za kontrolu kvaliteta, kao i nadležnosti u osnivanju i finansiranju.³⁹ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja je polovinom 2018. godine pripremlilo Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti. Tokom 2021. godine pokrenute su nove izmene i dopune Zakona te se usvajanje istog očekuje do kraja godine.

Zakonom o osnovama sistema

vaspitanja i obrazovanja (ZOSOV) predviđaju se brojne odredbe koje su značajne za unapređenje inkluzivnog obrazovanja.⁴⁰ Zakonom se propisuje da detetu i učeniku i odraslom kome je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, teškoća u učenju, rizika od ranog napuštanja školovanja i drugih razloga potrebna dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju, ustanova obezbeđuje otklanjanje fizičkih i komunikacijskih prepreka, prilagođavanje načina ostvarivanja školskog programa i izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana. Interresorna komisija vrši procenu potreba deteta, učenika i odraslog za dodatnom obrazovnom, zdravstvenom i socijalnom podrškom. Dodatna podrška se odnosi na prava i usluge koje detetu obezbeđuju prevazilaženje fizičkih i socijalnih prepreka radi nesmetanog obavljanja svakodnevnih životnih aktivnosti značajnih za uključivanje u obrazovni proces, život u zajednici i napredovanje. Za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad može da se izvodi i dvojezično – na jeziku i pismu nacionalne manjine i na srpskom jeziku. Usvojen je i Pravilnik o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvršenog diskriminatornog ponašanja i vređanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti. Zakonskim i podzakonskim aktima eksplicitno je definisano da su u ustanovi zabranjeni diskriminacija i diskriminatorno postupanje, kojim se na neposredan ili posredan, otvoren ili prikriven način, neopravdano pravi razlika ili nejednako postupka, odnosno vrši propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lice ili grupe lica, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica na otvoren ili prikriven način.

Zakon o zabrani diskriminacije, definiše

oblike i slučajeve diskriminacije i postupke za zaštitu od diskriminacije.

Zakon, između ostalog, definiše da svi imaju pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, kao i pristup svim nivoima obrazovanja pod jednakim uslovima i bez diskriminacije.⁴² Izmene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije kojim se proširuju odredbe Zakona u aspektima segregacije i oblika diskriminacije te i drugim elementima donete su maja 2021. godine.⁴³

Ocena i pregled stanja i obaveza Republike Srbije u procesu pristupanja Evropskoj uniji

Obaveze Republike Srbije u procesu pristupanja Evropskoj uniji kada je reč o unapređenju položaja Roma i Romkinja definisane su pre svega kroz poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje i poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava. Vlada Republike Srbije je u maju 2020. godine usvojila Pregovaračku poziciju i Akcioni plan za poglavlje 19. Poglavlje 23 otvoreno je 2016. godine i nakon nekoliko revizija, poslednji Akcioni plan za ovo poglavlje usvojen je u julu 2020. godine.

Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje. Najznačajniji ciljevi Evropske unije u oblasti socijalne politike i zapošljavanja su poboljšanje sistema socijalne zaštite, povećanje obrazovnog nivoa radne snage, postizanje visoke stope zaposlenosti uz posebnu brigu za kategorije koje su manje zastupljene na tržištu rada, obezbeđivanje odgovarajućih uslova rada, kao i socijalno uključivanje. **Pravne tekovine EU u vezi sa socijalnom politikom i zapošljavanjem** uključuju minimalne standarde u oblastima radnog prava, jednakih mogućnosti, zdravlja i bezbednosti na radu i borbe protiv

diskriminacije. Države članice učestvuju u procesima EU u oblasti politike zapošljavanja, socijalnog uključivanja i socijalne zaštite. Socijalni partneri država članica učestvuju u socijalnom dijalogu na evropskom nivou. Evropski socijalni fond je glavni finansijski instrument kojim EU podržava sprovođenje svoje strategije zapošljavanja i doprinosi naporima za socijalno uključivanje.

U oblasti radnog zakonodavstva, pravne tekovine EU u ovoj oblasti usmerene su i prema uspostavljanju jednakih mogućnosti za sve, zaštitu načela jednaka zarada za jednak rad, zabrani diskriminacije po bilo kojoj osnovi i jačanju socijalnog dijaloga.

Pristupanjem Evropskoj uniji, usvajaju se standardi na kojima se zasniva politika EU u ovoj oblasti. Pored ispunjavanja obaveza u procesu pristupanja EU, važno je naglasiti da su politike i mere u ovoj oblasti pre svega važne za unapređenje kvaliteta života svih građana Srbije, a posebno za proces socijalnog uključivanja Roma i Romkinja kroz: poboljšanje sistema socijalne zaštite; povećanje obrazovnog nivoa radne snage; postizanje visoke stope zaposlenosti i zabrane diskriminacije pri zapošljavanju i drugim sferama života.

Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava odnosi se na ispunjavanje političkih kriterijuma koji su osnovni preduslov daljih evropskih integracija država u procesu pristupanja. Na nivou Evropske unije mali je broj propisa koji regulišu materiju koja je obuhvaćena ovim poglavljem, jer je najvećim delom ostavljeno državama članicama da na najbolji način uredi ova pitanja i da kroz najbolju evropsku praksu poštuju standarde koji su temeljne vrednosti

na kojima počiva Evropska unija. Osnovna prava obuhvataju čitav spektar obezbeđivanja zaštite ljudskih i manjinskih prava. Evropska povelja o ljudskim pravima i slobodama je deo pravnih tekovina Evropske unije, a pravne tekovine Evropske unije obuhvataju i sve međunarodne instrumente u ovoj oblasti, a pre svega međunarodne instrumente usvojene u okviru Saveta Evrope i Ujedinjenih nacija.

Izveštaj o napretku Republike Srbije u procesu pristupanja EU za 2020. godinu ističe nekoliko ključnih ocena kada je u pitanju ispunjavanje obaveza Srbije u pogledu unapređenja položaja i socijalnog uključivanja Roma i Romkinja.⁴⁴

Ističe se da je na polju anti diskriminacije zakonski okvir u skladu sa evropskim standardima, ali da i dalje nisu usvojeni svi amandmani i podzakonski akti koji će odgovoriti na obaveze Srbije i dalje usklađivanje sa evropskim zakonodavstvom. Izmene i dopune Zakona su usvojene 2021. godine i predstoji nova procena Evropske komisije o usaglašenosti ovih izmena sa obavezama Srbije u procesu pristupanja EU. Takođe je naglašeno da je Strategija za borbu protiv diskriminacije istekla 2018. godine i da još uvek nije izrađen novi strateški okvir.

Srbija je u julu 2019. u Poznanju potpisala Deklaraciju o integraciji Roma zapadnog Balkana, koja sadrži kvantifikovane obaveze u ključnim prioritetnim oblastima. Međutim, Akcioni plan (2019-2020) u okviru Strategije socijalnog uključivanja Roma i Romkinja u Srbiji nije usvojen. Koordinaciono telo za praćenje implementacije Strategije, nije se sastajalo redovno i u dinamici koja je dogovorena. Takođe, ekspertska grupa koja uključuje organizacije civilnog

društva i koja ima mandat da podrži rad Koordinacionog tela, nikada se nije sastala. Peti Seminar posvećen socijalnom uključivanju Roma i Romkinja, održan je u oktobru 2019. Operativni zaključci su finalizovani, ali praćenje njihovog sprovođenja nije zadovoljavajuće jer su pre svega institucionalne strukture i mehanizmi koji se bave integracijom Roma nedovoljno efikasne i komplikovane, bez jasne raspodele zadataka. Koordinacija između nacionalnih i lokalnih vlasti, kao i budžetiranje mera za unapređenje položaja Roma i Romkinja još uvek nije na zadovoljavajućem nivou.

Mere usmerene na promovisanje zapošljavanja Roma još uvek nisu dale adekvatne rezultate. Budžetska izdvajanja za aktivnu politiku tržišta rada su nedovoljna, i iako su blago porasla u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu ponovo su smanjena u 2020. godini. Nacionalni plan zapošljavanja za 2020. godinu usvojen je u decembru 2019. Neformalna zaposlenost se smanjuje, ali je i dalje visoka među romskom populacijom. Prelazak sa obrazovanja na tržište rada je posebno izazovan za mlade Rome. Nizak nivo obrazovanja ostaje ključna prepreka zapošljavanju.

U oblasti nediskriminacije u zapošljavanju i socijalnoj politici, neophodno je pojačati sprovođenje preporuka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti o razvoju antidiskriminacione politike za poslodavce u Srbiji ('Kodeks jednakosti prakse').

Pokrivenost i adekvatnost novčanih davanja za obezbeđivanje osnovnih potreba je nedovoljna da pokrije suštinske potrebe. Pored toga, potrebno je pojačati kvalitet i pokrivenost uslugama, a treba pojačati i nadzorne i regulatorne

mehanizme, praćenje i evaluaciju. U Izveštaju o napretku Srbije u procesu pristupanja EU za 2020. godinu ističe se da postignut značajan napredak u službama socijalne zaštite na lokalnom nivou ili u procesu deinstitucionalizacije.⁴⁵

Postignut je određeni napredak u povećanju učešća ugroženih učenika na svim nivoima obrazovanja. To je postignuto, pored ostalih ciljanih mera, povećanjem broja stipendija, afirmativnim akcijama prilikom upisa u srednje škole i fakultete, kao i povećanjem broja pedagoških asistenata. Međutim, potrebno je pojačati implementaciju mera za smanjenje stope odustajanja od školovanja, mere za smanjenje segregacije romskih učenika, kao i povećati broj romske dece u programima ranog razvoja i predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Pojačane su aktivnosti u borbi protiv diskriminacije i nasilja u školama i usvojen je Pravilnik za pedagoške i andragogičke asistente, kao korak ka regulisanju uslova za njihovo angažovanje, ali opisi njihovih radnih mesta i dalje nisu regulisani.

Legalizacija romskih naselja je jedno od prioritarnih pitanja. Mnoga romska domaćinstva nemaju pristup struji, vodi za piće ili vezi sa kanalizacijom. Čeka se usvajanje Nacionalne stambene strategije za period 2020 - 2030. Romski povratnici iz inostranstva su u posebno teškoj situaciji u smislu socijalne i ekonomske inkluzije. U skladu sa sporazumima o readmisiji važno je da se mehanizmi za rešavanje njihovih potreba pojačaju.

Organizacije civilnog društva i Zaštitnik građana upozorili su na posebno ranjivu situaciju Roma koji žive u neformalnim naseljima tokom pandemije COVID-19. U oblasti zdravlja, obaveza regulisanja

pravnog osnova za delovanje zdravstvenih medijatorki je u značajnom zakašnjenju. Takođe, Zaštitnik građana je ukazivao da je potrebno preduzeti dodatne mere zaštite u slučajevima posebno osetljivih kategorija građana posebno stanovnicima romskih naselja.

Ključne preporuke za unapređenje položaja Roma i Romkinja u kontekstu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji

Republika Srbija ima dužnost da zaštiti romske građane i građanke od diskriminacije, antigipsizma i socijalne isključenosti. Jednakopravnost u svim sferama društva, socijalna uključenost i participacija Roma zahteva od Vlade Republike Srbije i svih institucija na nacionalnom i lokalnom nivou, da se udruže i preduzmu akciju u partnerstvu sa civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, uz potpuno učešće samih Roma. Samo ovakva zajednička i dugoročna vizija mogu da naprave značajan pomak i da omogućе da Srbija bude zemlja u kojoj svi pojedinci i zajednice imaju jednaka prava i mogućnosti u svim oblastima života.

U narednom periodu neophodno je unaprediti efikasnost rada uspostavljenih mehanizama za koordinaciju, praćenje i izveštavanje o sprovođenju strateških ciljeva i mera koji su definisani Strategijom o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja. Efikasniji rad Koordinacionog tela i Stručne grupe, mogu da doprinesu blagovremenom praćenju ispunjavanja postavljenih ciljeva, boljoj koordinaciji različitih institucija i svih zainteresovanih strana i efektivnijoj upotrebi resursa i finansijskih sredstava iz budžeta Republike Srbije, međunarodnih

donatora i pre svega sredstava Evropske unije. **U oktobru 2020. godine Evropska komisija je predstavila Paket o proširenju koji uključuje Saopštenje o Strategiji proširenja i Godišnje izveštaje za zemlje Zapadnog Balkana.** U isto vreme, EU je predstavila Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan, sa ciljem da pospeši dugoročan privredni oporavak regiona, zelenu i digitalnu tranziciju, podstakne ekonomsku regionalnu saradnju, podstakne privredni rast i podrži reforme koje su potrebne za napredovanje na putu ka EU. Ovim planom EU će mobilisati 9 milijardi Evra iz fondova IPA III u periodu od 2021–2027 kako bi podržala ekonomsku konvergenciju zemalja Zapadnog Balkana primarno kroz investicije i jačanje konkurentnosti i inkluzivnog razvoja, održive povezanosti i zelene i digitalne tranzicije. Planom se predviđa i investiranje u inovacije, zdravlje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport. To su snažne alatke za podsticaj ne samo regionalnog ekonomskog razvoja, održivosti, nego i njegove socijalne kohezije, podrazumevajući puno ekonomsko učešće svih građana, uključujući Rome. Ovim planom je istaknuto da će integracija Roma u društvo kroz podršku njihove pune participacije u obrazovanju i na tržištu rada biti jedan od ključnih prioriteta u procesu evropskih integracija. Najavljena je i podrška unapređenju kvaliteta visokog obrazovanja, zapošljavanju, zdravstvu i socijalnoj zaštiti, povećanju učešća na tržištu rada, posebno za mlade, žene, osetljive grupe i manjine, naročito Rome. Jedna od 10 vodećih inicijativa (*flagship*) je Garancija za mlade (*Youth Guarantee*).

Potrebno je ubrzati donošenje relevantnih zakonskih i strateških dokumenata, kao što su: novi zakon i

strateški okvir kojim se definišu prioriteti u oblasti socijalne zaštite; i prevencije i zabrane diskriminacije. Takođe je neophodno uskladiti Strategiju za socijalno uključivanje Roma i Romkinja republike Srbije sa novim strateškim okvirom i ciljevima koji su definisani EU strateškim okvirom do 2030. godine; definisati i usvojiti Akcioni plan za sprovođenje Strategije o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja, kao i uspostaviti efikasne mehanizame za praćenje realizacije strategija i sektorskih Akcionih planova. Važno je pokrenuti izradu novog Programa za reformu politike zapošljavanja i socijalne politike (ESRP) uz učešće svih zainteresovanih strana ili u Programu ekonomskih reformi (ERP) značajno pojačati procenu uticaja reformi na društvo i posebno na unapređenje položaja ranjivih grupa.

U sklopu procesa evropskih integracija, Srbija treba da iskoristi priliku da uspostavi delotvorne instrumente za praćenje politike socijalne zaštite. Pripremajući se za članstvo u EU, Srbija je u obavezi da razvije instrumente za praćenje koji postoje na nivou EU. U Evropskoj uniji, uporedivi podaci o načinima finansiranja socijalne zaštite su uglavnom dostupni u dve grupe podataka – MISSOC i ESSPROS. Osim toga, na nivou EU postoji i Zajednički okvir za procenu (*Joint Assessment Framework – JAF*) napretka u kontekstu socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva.

Reference:

1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0057>
2. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8536-2021-INIT/en/pdf>
3. Službeni Glasnik Republike Srbije, br.41/21 i 46/21
4. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7473-2020-INIT/en/pdf>
5. https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>
7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>
8. European Commission (2020), *Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation*, Brussels 2020
9. European Commission (2020), *Analytical document accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - A Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and its accompanying proposal for a revised Council recommendation on national Roma strategic frameworks for equality, inclusion and participation*, Brussels 2020
10. Ibis
11. European Commission (2020), *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Social and Economic Committee and the Committee of the Regions - A Union of Equality, EU anti-racism Action Plan 2020 - 2025*, Brussels 2020
12. European Commission (2017), *Communication from the Commission to the European Parliament the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Establishing a European Pillar of Social Rights*, Brussels 2017
13. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
14. European Commission (2020), *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - A Union of Equality, EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation*, Brussels 2020
15. The Council of the European Union (2021), *Council Recommendations on Roma equality, inclusion and participation*, Brussels 2021
16. European Commission (2017), *Communication from the Commission to the European Parliament the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Establishing a European Pillar of Social Rights*, Brussels 2017
17. <https://www.rcc.int/romaintegration2020/files/admin/docs/254a1c8f78515efd8cf0a65c8d981160.pdf>
18. European Commission (2020), *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, Brussels 2017
19. Popis stanovništva u Republici Srbiji, Republički zavod za statistiku, 2013
20. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji, 2019. i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd, 2020
21. Ibid
22. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (2020), *Ex-post analiza Nacionalne strategije zapošljavanja za period 2011–2020. godine*, Beograd 2020
23. Treći nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2018
24. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji, 2019. i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd, 2020

25. Podstandardna romska naselja u Srbiji – pregled podataka iz Geografskog Informatičnog Sistema za 2016. godinu, Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Beograd, 2017
 26. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji, 2019. i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd, 2020
 27. http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/12/Mapiranje_podstandardnih_romskih_naselja_prema_rizicima_i_pristupu_pravima_sa_narocitim_osvrtom_na_COVID-19.pdf
 28. Poseban izveštaj zaštitnika građana o sprovođenju Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja s preporukama, Zaštitnik građana, Beograd, 2019
 29. Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji 2016–2025. Dostupno na: https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/strategija_za_socijalno_ukljucivanje_roma_i_romkinja_2016_2025_0.pdf
 30. Odluka o osnivanju Koordinacionog tela za praćenje realizacije Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji, „Službeni glasnik RS”, broj 05/17
 31. Odluka o obrazovanju Koordinacionog tela za unapređenje položaja i socijalno uključivanje Roma i Romkinja i praćenje realizacije Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine, „Službeni glasnik RS”, broj 62/2021
 32. <https://www.rcc.int/romaintegration2020/files/admin/docs/c36fbc3e0c587cb2b7cafe1e351e8c56.pdf>
 33. Operativni zaključci o inkluziji Roma – seminar o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja u RS, dostupno na: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/10/Operativni_zakljucici_za_period_2019-2021.pdf
 34. Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji, „Službeni glasnik RS”, br 18/21 i 36/21
 35. Nacrt Strategije o socijalnoj zaštiti 2019–2025 dostupan na: <http://www.zavodsz.gov.rs/sr/aktuelnosti/strategija-socijalne-zaštite-2019-2025-konsultacije/>
 36. Vlada Republike Srbije (2021), Program ekonomskih reformi za period 2021 - 2023, Beograd, 2021
 37. <http://www.mpn.gov.rs/strategija-razvoja-obrazovanja-i-vaspitanja-u-republici-srbiji-do-2030-godine/>
 38. Strategije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije. Dostupno na: <https://ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19990>
 39. Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik RS”, broj 24/11
 40. Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja, „Službeni glasnik RS”, br. 88/17 i 27/18
 41. Pravilnik o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvršenog diskriminatorskog ponašanja i vredanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti, „Službeni glasnik RS”, br. 65/18
 42. Zakon o zabrani diskriminacije, „Službeni glasnik RS”, broj 22/09
 43. Zakon o zabrani diskriminacije, „Službeni glasnik RS”, broj 52/2021-4.
 44. European Commission (2020), *Serbia 2020 Report, Serbia 2020 Report, Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Communication on EU Enlargement Policy*, Brussels 2020
 45. European Commission (2020), *Serbia 2020 Report, Serbia 2020 Report, Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Communication on EU Enlargement Policy*, Brussels 2020
-

Literatura:

European Commission (2020), *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - A Union of Equality, EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation*, Brussels 2020

European Commission (2020), *Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation*, Brussels 2020

European Commission (2020), *Analytical document accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - A Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and its accompanying proposal for a revised Council recommendation on national Roma strategic frameworks for equality, inclusion and participation*, Brussels 2020

European Commission (2017), *Communication from the Commission to the European Parliament the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Establishing a European Pillar of Social Rights*, Brussels 2017

European Commission (2020), *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, Brussels 2017

European Commission (2020), *Serbia 2020 Report, Serbia 2020 Report, Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Communication on EU Enlargement Policy*, Brussels 2020

European Commission (2020), *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Social and Economic Committee and the Committee of the Regions - A Union of Equality, EU anti-racism Action Plan 2020 - 2025*, Brussels 2020

Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji, 2019. i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd, 2020

Nacrt Strategije o socijalnoj zaštiti 2019–2025 dostupan na: www.zavodsz.gov.rs

Odluka o osnivanju Koordinacionog tela za praćenje realizacije Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji, „Službeni glasnik RS“, broj 05/17

Operativni zaključci o inkluziji Roma – seminar o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja u

RS, dostupno na: www.ljudskaprava.gov.rs

Podstandardna romska naselja u Srbiji – pregled podataka iz Geografskog Informacionog Sistema za 2016. godinu, Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Beograd, 2017

Popis stanovništva u Republici Srbiji, Republički zavod za statistiku, 2013

Poseban izveštaj zaštitnika građana o sprovođenju Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja s preporukama, Zaštitnik građana, Beograd, 2019

Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji 2020 – 2030 dostupno na: www.mpn.gov.rs

Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji, „Službeni glasnik RS“, br 18/21 i 36/21

Strategije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije. Dostupno na: www.ljudskaprava.gov.rs

Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji 2016–2025. Dostupno na: www.ljudskaprava.gov.rs

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (2020), *Dostupnost usluga i mera podrške za decu romske nacionalnosti na lokalnom nivou*, Beograd 2020

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (2020), *Ex-post analiza Nacionalne strategije zapošljavanja za period 2011–2020. godine*, Beograd 2020

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (2018), *Treći nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva*, Beograd, 2018.

The Council of the European Union (2021), *Council Recommendations on Roma equality, inclusion and participation*, Brussels 2021

Vlada Republike Srbije (2021), Program ekonomskih reformi za period 2021 - 2023, Beograd, 2021

Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik RS“, broj 24/11

Zakon o zabrani diskriminacije, „Službeni glasnik RS“, broj 22/09

Zakon o zabrani diskriminacije, „Službeni glasnik RS“, broj 52/2021-4

Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja, „Službeni glasnik RS“, br. 88/17 i 27/18
